

ЗАШТИТА НА ПРИВАТНОСТА ВО МЕДИУМИТЕ (ПРАВО НА ПРИВАТНОСТ)

Апстракт: Во трудот ќе се фокусираме на односот на медиумите кон приватноста на граѓаните. Честопати, медиумите известуваат непрофесионално кон животот и животните случувања на граѓаните, без разлика дали станува збор за убавата или лошата страна на животот. Тие информираат за човековите судбини, трагедии, семејни болки (смрт, убиства, семејни несреќи, болести), заборавајќи на професионалните стандарди на однесување во таквите околности. Медиумите, во потрага по сензационалност понекогаш известуваат не професионално во однос на почитувањето на приватноста, не водејќи сметка дека со начинот на информирање ја зголемуваат болката и тагата на човекот.

Основна интенција на трудот е да укаже на важноста и значењето на приватноста, односно како да се однесуваат медиумите и медиумските работници кога известуваат за приватниот живот на човекот и неговото семејство. Притоа, медиумите мора да се раководат од професионалните стандарди кои упатуваат на тоа дека медиумите треба да знаат да повлечат црвена линија помеѓу приватноста на поединецот и информирањето кое е во функција на јавниот интерес.

Во трудот направиме анализа на најважните закони во Република Македонија со кои се штити приватноста на граѓаните од медиумите, а во тој контекст и на одредени категории на лица, пред се детето и лицата со посебни потреби.

Клучни зборови: *приватност, медиуми, професионален стандард*

MAJHOSHEV Andon
DZAMTOSKA Suzana
MAJHOSHEV Darko

PROTECTION OF PRIVACY IN THE MEDIA (RIGHT TO PROPRETY)

Abstract: In this paper we will focus on the attitude of the media towards the privacy of people. Very often, the media report unprofessionally about people's lives and life events - either the good or the bad side of life. They inform about people's destinies, tragedies, family sufferings (death, murders, family misfortunes, illnesses), forgetting the professional standards of behavior in such conditions. In pursuit of sensational news, the media sometimes report unprofessionally in relation to privacy, not paying attention to the fact that with their manner of reporting they increase people's pain and sorrow.

The underlying intention of the paper is to point to the importance and meaning of privacy, i.e. how the media and people working in the media should behave while reporting about people's private lives and families. In doing this, the media must be guided by the professional standards indicating that they ought to know where to draw the line between the privacy of an individual and the manner of reporting that is in the function of public interest.

In the paper, we analyze the most important laws in the Republic of Macedonia that protect the privacy of the citizens from the media, and in this context certain categories of persons, primarily the child and persons with special needs.

Key words: *privacy, media, professional standards*

1. Приватноста како право на човекот

Во овој дел ќе посветиме внимание на односот на новинарите и медиумите кон приватноста на луѓето. Правото на приватност е основа и заштита на индивидуалните слободи. Приватноста на човекот е света и таа има посебна уставна и законска заштита во секоја држава, па и кај нас. Во сите демократски уставни во светот приватноста се гарантира и ужива посебна заштита. Приватноста генерално се дефинира како *"право да се биде оставен на мира"*.¹ Правото на приватност го подразбира правото на секој човек на личен и семеен живот, како и правото на достоинство и углед.² Во функција на тоа, на секој граѓанин му се гарантира почитување и заштита на приватноста на неговиот личен и семеен живот, на достоинство и углед. Секое неовластено навлегување во приватноста значи повреда на личноста, на достоинството и на слободата на човекот. Тоа е повреда на личната автономија, на емоционалните чувства и интимата како неприкосновена приватна сфера на човекот. Приватноста е *"најсветиот закон на човековото однесување"*.³

Рековме дека приватноста на секој човек е света и недопирлива сфера. Правото на приватност е морално оправдано и преставува темел на заштитата на индивидуалните слободи. Без приватност нема ни други слободи. Секој поединец е суверен над својата приватност. Приватноста во таа смисла преставува слобода на индивидуата еден важен дел од неговиот живот го живее скриено од јавноста. Таа треба да се почитува и доклку некој ја наруши таа треба да се штити. Јавноста е желна за информации за туѓите животи, а тоа новинарите добро го знаат. Само во исклучителни ситуации, кои што се пропишани со закон, може да се наруши приватноста на индивидуата и неговиот дом. Меѓутоа, новинарите мора да знаат дека приватноста е света и нетреба да се нарушува од нивна страна.

Приватноста е лична работа на секој поединец. Секоја индивидуа сама одлучува до кој степен ќе ги изнесува фактите за својата приватност и својот живот. Некои поединци можат слободно да одлучат да го откриваат својот приватен, интимен живот пред другите колку што самите ќе одлучат. Можат да напишат и автобиографија во која можат да кажат се. Меѓутоа, доколку ние самите преземеме активности да истражуваме по туѓите приватни животи, каде се движат, со кој се дружат, што прават, тогаш ние се обидуваме да навлеземе во приватноста на другите индивидуи, што е надвор од моралните принципи на човековото однесување. Секое навлегување во приватниот живот на другите луѓе кое предизвикува душевна болка, немир, непријатност и психичка траума преставува неморално однесување.

Почитувањето на приватноста треба да претставува основен принцип на однесување и на новинарите. Тие, раководејќи се од основните принципи на новинарската етика треба многу да внимаваат што пишуваат за приватноста на луѓето, односно да направат дистинкција меѓу информациите од јавен интерес и приватноста на поединецот. Помеѓу овие две сфери треба да се воспостави рамнотежа. Приватност се и разните емоционални чувства на поединецот или семејството: љубовта, радоста, свадбата, жалоста, болеста, смртта. До кој степен ќе допрат овие чувства во јавноста зависи од самата индивидуа колку е спремна да ги сподели истите со јавноста.

Информациите за приватниот живот на познатите личности и личните податоци и информации се производ од кој лесно може да се профитира. Конкуренцијата во медиумскиот сектор и притисокот за комерцијализација ги предизвикуваат новинарите континуирано да копаат по нови сензационалистички информации за приватниот живот на јавните и славни личности. Луѓето од секогаш биле љубопитни за туѓите животи, особено за детали од нивната интима и семејството (љубов, среќа, тага, болка), односите со другите луѓе, здравјето, сексуалниот живот. Медиумите продуцирајќи интересни приказни за животот на јавните личности ја провоцираат јавноста повеќе да читаат, гледаат, а со тоа и да профитираат. Фокусот

¹ Тед Вајт&Френк Барнас, Емитирање вести: пишување, известување и продуцирање, Висока школа за новинарство и односи со јавноста, 2010, стр. 36;

² Шкариќ, С (2007), *Уставно право*, Култура, Скопје, стр. 208.

³ Џон Голдсворди, *Тамни цвет*, Политика – Наша књига, Београд, 2004, стр. 93.

на медиумското внимание најчесто се јавните личности, особено носителите на јавни функции (политичарите). Прашањето на приватноста е особено непријатна ако се прати семејството, пријателите или соработниците на јавните личности. На пример, на барање на претседателот на САД, Клинтон, новинарите ја почитувале неговата желба неговата ќерка Челзи да биде заштитена од вниманието на јавноста.

Смртта на првиот претседател на Република Македонија, г-динот Киро Глигоров, предизвика широк публицитет во нашата и светската јавност. Целокупната светска јавност беше информирана за неговата смрт. За неговото семејство смртта преставува приватност, бидејќи е загуба на најблизок член од семејството. Но, неговата смрт не е само приватност, туку, таа е коњуктурна вест што ја интригира јавноста, бидејќи, тој беше прв претседател на независна и самостојна Република Македонија, па затоа веста има јавен интерес. Некои од медиумите понудија директен пренос од погребот, но семејството Глигорови одлучи погребот да има исклучиво приватен карактер. Погребната процесија е приватност на семејството и само најблиските членови можат да одлучат до кој степен јавноста ќе може да биде информирана и од близу да набљудува приватен проблем. Тие одлучија да си ја заштитат приватноста преку исклучување на јавноста од близу да ја следи погребната процесија, односно несакаа јавен публицитет за нивните чувства на тага. Медиумите таквата желба за приватност ја почитуваа докрај. Новинарските прилози имаа исклучиво информативен карактер. Доколку некои од новинарите го снимаше или фотографираше, а потоа и прикажеше снимка или фотографија од погребната процесија ќе преставува грубо кршење на новинарската етика и приватноста на семејството. Затоа, новинарите при известувањето од погребните процесији треба да информираат балансирано, односно да ја информираат јавноста за настанот, а притоа да не ја нарушуваат приватноста на семејството.

Позната глобална телевизија Си-Ен-Ен (*CNN*) објави информација дека државниот секретар на САД, Колин Пауел (*Colin Powell*) боледува од карцином на простата и дека ќе биде опериран. Се поставува прашањето дали оваа информација преставува повреда на неговото право на приватност? Здравјето на некоја особа, а особено состојбата со жлездада која е поврзана со неговата сексуална способност, е лична и приватна работа.⁴ Меѓутоа, болеста на Колин Пауел, можеме да ја поврземе и со неговата многу важна политичка позиција и моќ што тој ја има во хиерархијата на власта, која според Уставот на САД (чл. II, оддел 1, одредба 5) е четвртиот човек кој што во случај на смрт, болест или спреченост на претседателот е службено наследник на функцијата претседател. Јавноста во САД имаа право да бидат информирани за здравјето на државниот секретар, бидејќи станува збор за висок државен функционер од кој зависат многу работи во општеството. Се поставува дилемата кој ја дал оваа многу важна информација која има приватен, но и јавен интерес. Дали информацијата доброволно ја дал самиот Колин Пауел, лице за односи со јавноста или пак до информацијата дошол некој многу вешт новинар? Како и да за овој случај можеме да изнесеме за и против аргументи. Со оглед на огромното значење на политичката функција што ја има Колин Пауел во америчката администрација, сметаме дека граѓаните имале право да бидат информирани за неговата здравствена состојба. Дури и ако новинарот сам ја дознал информацијата, тој има морална обврска да ги информира граѓаните, бидејќи станува збор за висок државен функционер во САД.

Многу јавни личности (политичари, актери, спортисти), пред се нивниот приватен и интимен живот се предмет на интерес на многу новинари и медиуми. На пример папараците⁵ тежнеат да ги снимаат јавните личности во разни пригоди и на разни места (плажа, базен, тераса, кафеани, хотели) и потоа јавно да ги објават нивните фотографии, снимки во некој од познатите медиуми, заработувајќи на тој начин пари. Преку навлегувањето во приватниот и интимниот

⁴ Zaket Dejl, (2007), *Novinarska etika-moralna odgovornost u medijima*, Sluzbeni glasnik, Beograd, str. 264-265: Оригиналниот наслов на книгата е: *Journalistic Ethics-Mmoral responsibility in the media*, Pearson Education, Inc., Prentice Hall;

⁵ Терминот папараци (*paparazzi*) е изведен од презимето на фотографот *Paparazzo* од филмот на Фелини *“Сладок живот”*. Папараците се фотографи кои ги пратат јавните и познати личности и прикриено ги фотографираат, при што јавноста преку печатените медиуми, најчесто таблоиди, уживаат во објавените фотографии.

живот на јавните личности некои медиуми добро заработува. Постојат сајтови кои ги плаќаат анонимните фотографии со високи суми на пари да ги фотографираат славните личности, поттикнувајќи ги така да ја повредат приватноста исклучиво од финансиски причини. Познатите “фаци” се интересна тема и духовна храна за јавноста. Пишувањето за нивниот приватен живот, кој е пропратен со интересни фотографии ја “пали” јавноста да ги купува таквите весници при што се зголемува неговиот тираж и финансиските ефекти.

Најтрагичен случај поврзан со работата на папараците и нивното морално однесување, секако е случајот со смртта на принцезата Дајана, која како сопруга на принцот Чарлс ја носеше титулата принцеза од Велс. Принцезата Дајана на 31.08.1997 година, во друштво со пријателот Доди ал Фајед, го напуштила хотелот “Ritz” во Париз и влегла во својот мерцедес, обидувајќи се да побегне од папараците кои ја прателе на мотори, обидувајќи се да ја фотографираат во друштво со Доди ал Фајед. Сакајќи да ги одбегнат папараците, личниот возач на принцезата Дајана, Хенри Пол, возејќи со огромна брзина под тунелот близу плоштадот Алма во центарот на Париз, удри во ѕид во тунелот, при што Дајана и Доди ал Фајед загинаа. Овој пример кажува колку може да биде опасно да се навлегува во приватниот живот. Меѓутоа, до несреќата не дошло само поради вина на папараците, бидејќи возачот е одговорен за безбедноста на патниците. Но, и папараците се морално одговорни за непријатниот случај.

2. Правни аспекти на заштита на приватноста на граѓаните во РМ

Приватноста освен етичка има и правна димензија. Ова подразбира дека приватноста на човекот е загарантирана и заштитена од страна на правниот систем во државата, доколку таа е нарушена. Ова право во многу држави е подигнато до степен на уставно загарантирано право, а меѓу нив е и нашата држава. Во продолжение на трудот ја даваме анализата на најважните правните акти кои се однесуваат на заштитата на приватноста на граѓаните.

Во **Уставот на Република Македонија**, *“на граѓанинот му се гарантира почитување и заштитата на приватноста и неговиот личен и семеен живот, на достоинството и угледот”*.⁶

Во **Законот за Аудио и аудиовизуелни медиумски услуги** на РМ, исто така, како важно начело во обезбедувањето на телевизиско или радио емитување (линеарни медиумски услуги) е регулирано дека *“Радиодифузерите при вршењето на дејноста, меѓу другите, треба да го почитуваат и следното начело: - негување и развој на хуманите и моралните вредности на човекот и заштита на приватноста и достоинството на личноста”*.⁷

Во **Законот за медиуми** на РМ (Сл. Весник на РМ бр. 184/13) во насловот *“Слобода на изразување и слобода на медиумите”* е утврдено дека слободата на медиумите, меѓу другото го опфаќа и почитувањето на човековата индивидуалност, приватност и достоинство,⁸....

Во **Законот за правда за децата** (Сл. Весник на РМ бр. 148/13), се регулирани повеќе прашања, меѓу кои: постапување со деца, санкциите за кривични дела и прекршоци, постапка спрема децата, заштита на деца жртви на кривични дела и сведоци во кривичната постапка, превенција на детското претстапништво и др.

На претходно реченото се надоврзува и **Етичкиот кодекс на ЗНМ** каде е уредено дека *“Новинарот ќе ја почитува приватноста на личноста, освен кога тоа е во спротивност со јавниот интерес. Новинарот е должен да ги почитува личната болка и жалост”*⁹.

⁶ Чл. 25 од Уставот на РМ.

⁷ Чл. 61 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (Сл. Весник на РМ бр. 184/13);

⁸ Чл. 3 став 2 од Законот за медиуми (Сл. Весник на РМ бр. 184/13);

⁹ Чл. 7 од Етичкиот кодекс на ЗНМ, 2001.

3. Заштита на приватноста на одредени категории лица

3.1. Заштита на децата и лица со посебни потреби

Известувањето за децата и лица со посебни потреби претставува значајно етичко прашање во новинарската професија. Во Кодексот на новинарите стои дека новинарот *"не смее да интервјуира или фотографира деца под 16 години без согласност од родителите или старателите, освен ако тоа не е во согласност со правата на детето"*.¹⁰ Истото се однесува и за лица со посебни потреби, кои не се во состојба свесно да расудуваат. Освен во Кодексот на новинарите, третирањето на децата во медиумите, регулирано е и со Конвенцијата на ООН за правата на детето, која наложува дека е строго забрането манипулирање со детските емоции, објавување на идентитетот на детето. Објавувањето или недоволната заштита на идентитетот на децата (снимки од куќата, непосредното опкружување, разговор со роднините и соседите), информирањето за детали од злосторството, особено ако станува збор за семејно насилство, сексуално злоставување, секогаш ја изложува жртвата на уште поголема траума и ја продлабочува трагедијата. Врз основа на одредени снимки, искажувања и сл. јавноста лесно може да препознае за кое дете станува збор. Одговорноста за повторното трауматизирање на децата директно е одговорен новинарот и медиумот. На тој начин новинарот несакајќи може да создаде ситуација на двојно виктимизирање на детето .

Детската порнографија и сексуалното вознемирување и злоупотребување на децата и лица со посебни потреби од ден на ден се повеќе се наша реалност. Секојдневно во медиумите можеме да слушнеме и видиме информации за сексуална злоупотреба на малолетници и лица со посебни потреби. Ваквите случки предизвикуваат голем интерес и влијание во јавноста. Оттука, новинарите треба многу внимателно да ги третираат таквите настани. Тие, пред се треба многу внимателно да пристапат кога претставниците на институциите кои се надлежни за заштита на децата (социјални служби, полиција, НВО) и родителите и семејствата на жртвата, кои сакајќи да ја алармираат јавноста за овие случувања, даваат изјави и така не ретко го откриваат идентитетот на детето, со што му наштетуваат на детето. Информациите добиени од социјални работници, лекари, наставници, воспитувачи или роднини кои директно или индиректно го посочуваат идентитетот на детето не смеат да бидат објавени.

Кога станува збор за известување за настани во кои се инволвирани малолетници, Меѓународната федерација на новинарите ги дава следните упатства и насоки:

- Избегнување на објавување слики и друг материјал со кои може да се загрози или да му се наштети на детето;
- Да не употребуваат стереотипи и сензационалистичко претставување на прилозите во кои се информира за децата;
- Внимателно да ги согледат последиците од публикувањето на секаков материјал во врска со децата и на тој начин да ја намалат штетата врз децата;
- Да не се користи визуелно или друго идентификување на децата со исклучок кога тоа е очигледно од јавен интерес.¹¹

3.2 Заштита на детето сторител на кривично дело

Децата престапници традиционално отсекогаш биле заштитени од очите на јавноста за сторените казни дела. Во сите држави во светот и во Македонија се води посебна грижа за децата која е фокусирана кон рехабилитација и општествена интеграција, наместо жигосување и

¹⁰ Чл. 9 од Кодексот на новинарите, ЗНМ

¹¹ Прирачник за Етика во новинарството, ЗНМ, Скопје, стр. 38

казнување. Децата и адолесцентите имаат право на грешка за која правниот систем нема да ги стигматизира и ќе им даде шанса за рехабилитација, вработување и напредување во општеството. Со порастот на бројот на казнените дела од страна на децата и адолесцентите порасна и интересот на јавноста и медиумите за нивните дела. Порастот на бројот на злосторствата од децата, вклучувајќи ги зачестените убиства во училиштата предизвика шок, но и интерес од пошироката јавност за нивните дела. Тоа не значи дека медиумите не треба да информираат за малолетничките деликти и криминални дела. Одлуката за објавување на името на детето за стореното кривично дело, зависи од природата на казненото дело, возраста на детето, и евентуално околностите кои довеле до казненото дело. Новинарите кои известуваат за таквите дела на децата, треба да имаат рамнотежа во однос на интересот на малолетникот и потребата на јавноста да биде информирана за настанот кој предизвикува внимание во јавноста.

Согласно одредбите на Законот за правда за децата, Главата XVI која се однесува на заштита на детето како оштетено или сведок во кривичната постапка детето жртва на кривично дело има право:

- со него да се постапува со почитување на неговото достоинство;
- да биде заштитено од секаква дискриминација;
- да биде известно за своите права на јазик разбирлив и соодветен на неговата возраст, како и почитување на правото на приватност;
- право на посебна заштита од секундарна виктимизација или ревиктимизација;¹²

Исто така, во овој закон се предвидени посебни мерки на процесната заштита на деца жртви и деца сведоци при давање исказ (чл. 147), Судот може да определи:

- - прикривање на идентитетот или на изгледот,
- - давање исказ преку видеоконференција,
- - отстранување на тогите и капите,
- - исклучување на јавноста,
- - видео и аудио запис на исказот кој ќе се користи како доказ,
- - видео и аудио запис од распитот кој ќе се користи како доказ,
- - земање исказ преку посредство на стручно лице,
- - употреба на посебни технички средства за комуникација и
- - заштита на приватноста на детето и на неговото семејство.¹³

3.3. Известување на медиумите за самоубиства

Самоубиствата се осетлив проблем за новинарите и уредниците.¹⁴ Да се пишува за нив треба да се биде многу претпазлив и да се има одговорен пристап, бидејќи тоа длабоко навлегува во интимата и приватноста на личноста. Самоубиствата како негативна појава предизвикува голем интерес во јавноста која честопати знае да шпекулира, да прави разни приказни за настанот, да прави прогнози и претпоставки, да споменува актери, причини и сл. Интересот е многу поголем кога станува збор за јавна личност, државен функционер, бизнисмен и др.

Кога станува збор за самубиство на некој јавен функционер или кога самоубиството се случило на јавно место, тогаш за тоа треба да се известува. Се разбира при известувањето во

¹² Чл. 145 од Законот за правда за децата (Сл. Весник на РМ бр. 148/13);

¹³ Чл. 147 од Законот за правда на децата (Сл. Весник на РМ бр. 148/13);

¹⁴ Zaket, D (2007), str. 280

вакви случаи новинарот треба да има одговорен пристап со сочувствување кон семејството и блиските на жртвата. Денес, во услови на развиена информатичка технологија, многу самоубиства случајно или не, можат да бидат снимени на камери кои се поставени на јавни места (плоштади, улици, јавни институции, скриени камери и др.), ТВ станиците треба да бидат многу внимателни во користењето на таквите снимки.¹⁵ Возбудливоста на самата снимка и конкуренцијата на медиумите може да доведе до тоа да некои уредници и продуценти на информативни емисии морално да погрешат и да допуштат објавување на таквата грозоморна снимка. Во такви околности, освен заради почит кон личноста и семејството на самоубиениот, многу треба да се внимава и кон чувствата на публиката од снимката на самоубиството, прилогот да не предизвика страв, емоции, психичко потресување и сл. Исто така, многу самоубиства, освен трагедија, болка и жал за смртта на најблискиот, тие преставуваат срам и стигматизација за семејството, бидејќи јавноста потоа знае да “плете” разни приказни за случајот, кои честопати знаат да бидат непријатни и невестинити. Затоа, новинарите кога известуваат за самоубиство во своите прилози треба одбегнуваат снимки или фотографии од самоубиениот како и да не навлегуваат многу длабоко во анализата на случајот се додека не бидат потврдени од надлежните органи. Во секој случај, тие треба да се запрашаат дали навистина постои некоја стварна потреба да биде јавноста информирана дека станува збор за самоубиство, а не за смрт поради друга причина.

Секоја информација за намерно одземен живот ги поттикнува потенцијалните самоубијци на нова трагедија. Некои истражувања покажувале дека мнозинството луѓе кои размислуваат за самоубиство, всушност, не се сигурни дали сакаат да умрат. Еден од факторите кои некоја ранлива личност можат да ја наведат на самоубиство е и публицитетот што на таквиот чин му се дава во медиумите. Најранлива група се токму младите и адолесцентите.

На пример: 1) по медиумските извештаи за самоубиство со самозапалување во 1972 година во Велика Британија, следната година се регистрирани 60 самоубиства со самозапалување повеќе од очекуваните 2) Во 1980 германската телевизија детално извести за самоубиство на едно 19-годишно момче кое се фрли под воз. Во следните 70 дена регистриран е зголемен број на самоубиства извршени на ист начин 3) По драматичниот извештај за самоубиство во Виена, бројот на самоубиства во следните 18 месеци бил 22, за разлика од само 9 по претходните три години.

Медиумите со информирањето можат да помогнат во намалувањето на бројот на самоубиства. Затоа во светот е усвоена пракса за самоубиствата генерално, а особено за анонимните луѓе речиси воопшто и не се пишува. Ако сепак се пишува, темата се третира со изразено сочувство и дискреција, медиумот не смее да го објави полниот идентитет, а уште помалку сликата на жртвата.

Согласно чл. 7 и 8 од етичкиот Кодекс, новинарите се должни да ја зачуваат приватноста на личноста и да не известуваат со сензационализам во случаи на самоубиство, бидејќи станува збор за семејна трагедија. Фотографии или снимки на починатиот треба да се избегнуваат, како и евентуално оставени писма и пораки.

Наведување на социјални причини, како што е невработеноста, проблеми со училиштето или крај на романтична и љубовна врска, може да биде разбрано како порака до сите кои имаат слични проблеми дека самоубиството е едно од можните решенија.

Третирањето на самоубиствата како тема од страна на новинарите налага внимателност, дискреција и превенција од ваквите тенденции, туку и одбегнување на дополнително труматизирање на жртвите, бидејќи во самоубиствата никогаш нема само една жртва. Жртва е самоубиецот, но жртви се и родителите, сестрите, браќата, роднините, пријателите и сите кои на некој начин биле поврзани со жртвата и кои ќе мораат да живеат со тој трагичен настан во понатамошниот живот.

Се чини дека во последно време самоубиствата за медиумите повеќе не се недопирлива свеост, но тоа не ја намалува моралната одговорност на новинарските работници да ја одмерат

¹⁵ Ibid. str. 280-281

информативната вредност на осетливите факти наспроти можните губење на достоинството на жртвата и нарушувањето на приватноста на семејството и пријателите.

3.4. Известување за несреќи и лични трагедии

Несреќите и личните трагедии секогаш предизвикуваат внимание кај медиумите. Затоа новинарите треба да внимаваат да не ја злоупотребат ситуацијата и да ја почитуваат приватноста на оние кои се наоѓаат во таквата непријатна ситуација. Секако, во интерес на вистината новинарот има право и одговорност да ја информира јавноста, преку интервју или разговор со жртвата или членовите на потестното семејство на истата. Но, тоа треба да го направи многу внимателно со сочувство и разбирање. На пример ТВ новинарот не треба да го подметнува микрофонот на ожалостениот член на семејството на жртвата на несреќата, само за да се забележи тој драматичен и емотивен момент на снимка. Медиумите се подложни на големи критики доколку тие одат до степен на крајна неосетливост кога објавуваат тажни слики на приватна семејна тага. На пример весникот *Minneapolis Star Tribune* објавил фотографија како Esteban Marquez клечи на колена и тагува заради убиството на неговата осумгодишна ќерка. Таквата морбидна фотографија преставува грубо кршење на правото на приватност. Набргу истиот весник објавил фотографија на Curt Henson како плаче кога дознал дека неговата поранешна девојка го загубила животот во сообраќајна несреќа. И на оваа слика голем број на читатели реагираше за објавената фотографија.¹⁶

На пример некои уредници на медиуми допуштаат објавување на такви слики, заради постигнување на повисоки јавни цели (јавно добро), бидејќи на тој начин сметаат дека ќе се постигне позитивен ефект, односно предупредување да не се случи иста таква трагедија. Таков е примерот со фоторепортерот на весникот *Bakersfield Californian* кој снимил удавено петогодишно дете околу кое е насобрано неговото ожалостено семејство. Објавувањето на сликата предизвикало жестока реакција на околу 500 читатели, а уредникот својата одлука ја образложил до јавноста дека објавената фотографија може да биде предупредување за родителите да не ги пуштат своите деца на капење во водата.¹⁷

Заклучок

Приватноста е слобода на индивидуата (поединецот) кој еден дел од својот животот го живее скриен од очите на јавноста. Правото на приватност не е само морално право, туку е регулирано и во најважните хетерономни акти на државата (Уставот и законите). На ова се надоврзува и Етичкиот кодекс на ЗНМ. Приватноста на човекот е подигната до степен на важно човеково право кое е гарантирано со Уставот (чл. 25) и законите во речиси сите демократски општества. Затоа, сите демократски држави преземаат соодветни мерки и активности за заштита на правото на приватност.

Поимот приватност не е апсолутен. Медиумите честопати информираат за приватниот живот на луѓето, особено на јавните личности, а тоа предизвикува голем интерес во јавноста. Јавните личности, пред се политичарите предизвикуваат особен интерес, бидејќи тие се народни избраници кои избрале да живеат под светлоста на рефлекторите на славните. Повредата на приватноста на личноста на било која јавна и приватна личност е оправдана, само доколку тоа е навистина во интерес на јавноста.

Треба да правиме разлика на доброволно споделената информација наспроти недоброволно стекната информација. Новинарите треба да знаат да повлечат линија помеѓу фактите за личниот живот на јавните личности за кои е допуштено и за оние за кои не е допуштено. Можеме да заклучиме дека е легитимно сите дадени факти кои се откриени од

¹⁶ Richard P. Cunningham, "Seeking a time out on Prurience", Quill, mart 1992, str. 6.

¹⁷ Louis Alvin Dej, *Ethics in Media communications: Cases and Controversies*, Media centar, Beograd, 2004

поединецот кој сам одлучил да ги сподели со јавноста, новинарот може да ја информира јавноста доколку оцени дека треба да биде вест во интрес на читателот, гледачот или слушателот.¹⁸

Неспорно е дека приватниот живот на јавните личности предизвикуваат големо внимание во јавноста која е гладна да слушне или прочита информација за нив и нивното потесно семејство. Меѓутоа, медиумите известуваат и за настани поврзани со обичните луѓе кои поради специфичноста на настанот предизвикуваат големо внимание. Известувањето за убиства, самоубиства, семејни и лични трегедии, деца сторители на казнени дела, деца со посебни потреби и сл. треба да биде избалансирано помеѓу заштита на приватноста на личноста и јавниот интерес. Особено медиумите треба многу да внимаваат кога известуваат за децата сторители или жртви на казнени дела како не би се открил идентитетот на детето, но истовремено да известуваат во насока за побрза општествена интеграција на децата сторители или жртви на казнените дела.

БИБЛИОГРАФИЈА:

- Вајт,Тед и Барнас,Френ (2010), Емитивање вести: пишување, известување и продуцирање, Висока школа за новинарство и односи со јавноста;
- Голдсворди, Џ (2004), *Тамни цвет*, Политика – Наша књига, Београд;
- Етички кодексот на новинарите (2002), ЗНМ, Скопје;
- Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (Сл. Весник на РМ бр. 184/13);
- Закон за медиуми (Сл. Весник на РМ бр. 184/13);
- Закон за правда за децата (Сл. Весник на РМ, бр.148 од 29.10.2013 година)
- Zaket, Dejl (2007), *Novinarska etika-moralna odgovornost u medijima*, Sluzben Glasnik, Beograd;
- Кунчик, М&Ципфел, А (1998), Вовед во науката за публицистика и комуникации, Фондација "Фридрих Еберт", Канцеларија Скопје;
- Louis Alvin Dej, *Ethics in Media communications: Cases and Controversies*, Media centar, Beograd, 2004
- Мајхошев, А (2018), Медиумско право, УГД, Штип;
- Мајхошев, А (2015), Новинарска етика, УГД, Штип;
- Мајhosev, Andon (2014), Професионални стандарди на новинарската професија. Годишен зборник на Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, 4 (4). pp. 205-216. ISSN 1857-8713
- Прирачник за Етика во новинарството (2016), ЗНМ, Скопје
- Cunningham, P. Richard, (1992) *"Seeking a time out on Prurience"*, Quill;
- Устав на Република Македонија, 1991
- Шкарик, С (2009), *Уставно право*, Култура, Скопје

¹⁸ Zaket, D (2007), str. 266.